

УДК 747

Пазюра А.Ю.

*студентка 1 курсу архітектурного факультету КНУБА
керівник Зиміна С.Б. професор каф. Основ архітектури та АП*

П'ЯТЬ АСПЕКТІВ АРХІТЕКТУРНОГО МАСШТАБУ НА ПРИКЛАДАХ БУДІВЕЛЬ КИЄВА

Анотація: у статті розглядаються аспекти архітектурного масштабу на прикладі будівель Києва різних часів та стилів.

Ключові слова: людина, масштаб, масштабність, розчленування форми, типологія, стиль, оточення.

Під словом "масштаб" зазвичай розуміють відносну величину, прийняту для вимірювання. Архітектурний масштаб має більш складну природу, що включає естетичну характеристику величини архітектурного змісту, її відповідність значенням об'єкта, середовища і людини. Архітектурний масштаб є одним з важливих засобів естетичної виразності.

У поняття архітектурного масштабу входить як кількісна складова при порівнянні архітектурних форм і середовища, так і якісна, пов'язана з ідейно художнім значенням об'єкта і його суспільної функції [1, стр.140]. Розглянемо деякі аспекти архітектурного масштабу, беручи за приклади архітектурні об'єкти Києва.

1 аспект – архітектурний масштаб і людина.

Декілька століть назад відомий давньогрецький філософ-софіст Протагор висловив думку «Людина – міра всіх речей» що як найкраще підходить до теми архітектурного масштабу. Дійсно, стілець розміром з невеличкий будинок втрачає будь-який сенс при використанні його за призначенням. Він може слугувати хіба що в якості арт-об'єкту. (Рис. 1, а). Однак виявити помилку в розмірі можливо лише при співставленні об'єкту з людиною. При спостереганні будівлі, людина завжди прагне зрозуміти її фізичний розмір, а для цього використовує метод порівняння з чимось добре знайомим. Такими можуть виступати сама людина (розмір людини – величина більш-менш стабільна і не змінювалась на протязі віків), елементи архітектури, що безпосередньо пов'язані з розмірами людини (сходишки, балюстрада, фурнітура, в меншій мірі – двері, вікна і дерева), або конструктивні елементи (цегла, панелі, дерев'яні колоди).

Так, вдивляючись в фасад Червоного корпусу КНУ - головного і найстарішого корпусу університету, розташованого в центрі Києва по вулиці Володимирській, 60, збагнути його розміри, досить важко. Проте саме розміри

сходинок перед портиком і входу вказують на розмір самої споруди і її великомасштабність, що доречно для цього престижного навчального закладу. (Рис. 2, а).

Трохи більш складну задачу поставив перед собою арх. О.В.Беретті при проектуванні Володимирського собору, побудованому у неовізантійському стилі. Собор має великий архітектурний масштаб, на що вказують цілий ряд показників, аспекти яких будуть розглянуті нижче. Однак архітектор посилив відчуття великомасштабності особливо великими вікнами та розбивкою на квадрати цегляної кладки. Так, віконні отвори знаходяться на висоті в два, а то й у три рази вище людського зросту, що збиває сприйняття розміру будівлі у сторону її збільшення. Крім того, собор побудований ніби зі звичайної цегли, проте лише за наявності поряд людської фігури стає зрозуміло, що ця деталь є оманливою, і «цеглинки» в багато разів перевищують стандартний розмір. (Рис. 2, б). Масштаб підібраний дійсно дуже вдало як для храму – архітектор О. В. Беретті дохідливо показав людям всю швидкоплинність їх перебування у цьому світі, проте саме у великомасштабному Володимирському соборі людині начебто дається надія на досягнення спасіння від життєвих проблем.

Розмір будівлі, як один з показників масштабу можна визначити і за конструктивними елементами - наприклад, за розмірами цеглин у стінах, чи склоблоків, як-от у споруді київського крематорію, що побудував відомий архітектор А. Мілецький. На перший погляд будівля має невизначений розмір, проте придивляючись, чітко видно склоблоки в арці, стандартні розміри яких $19 \times 19 \times 8$ см чи $24 \times 24 \times 8$ см. Ці деталі не залишають ніяких сумнівів щодо реального фізичного розміру будівлі. (Рис. 2, в). Інший приклад – розміщення фурнітури на дверях, як показник масштабності. Дійсно, двері можуть мати різні розміри. Вхід до будівлі Верховної Ради повинен бути представницьким, яким його і спроектував архітектор О.Г.Заболотний. Однак розташування дверної ручки залишається на висоті, яка зручна людині для того, щоб відкрити дверне полотно. Тим самим фурнітура дверей вказує на реальне співвідношення розміру будівлі до зросту людини (Рис. 2, г, д).

2 аспект – залежність архітектурного масштабу від розчленування форми.

Важливим фактором визначення архітектурного масштабу є кількість деталей на фасаді. Чим більша розчленованість фасаду, тим менший архітектурний масштаб. Цей аспект гарно простежується на прикладі костелу Св. Миколая по вул. Велика Васильківська, 77 (Рис. 3). Споруда зведена у неготичному стилі архітектором В. В. Городецьким (1899 – 1909 рр.).

Рис. 1. Людина – міра всіх речей.
Арт-об'єкти у вигляді стільців
нестандартного розміру.

Рис. 2. 1 аспект.

а – Червоний корпус КНУ, вул. Володимирська, 60, арх. В. І. Беретті, А. В. Беретті, 1843 р.

б – Володимирський собор, бульвар Тараса Шевченка, 20, неовізантійський стиль, арх. Олександр Вікентійович Беретті, 1882 р.

в – Київський крематорій, арх. Авраам Мілецький, 1975 р.

г – Будівля Верховної Ради України, вулиця Михайла Грушевського, 5, українська класика, арх. Володимир Заболотний, 1939 р.

д – двері будівлі Верховної Ради України у співставленні з людиною.

Інший цікавий приклад - дві будівлі на площі Льва Толстого (по вул. Пушкінській, 45/2 та вул. Великій Васильківській 22), де різко контрастують дрібний і великий архітектурні масштаби (Рис. 3, б).

3 аспект – масштаб в співставленні з оточенням.

Впливає на сприйняття масштабності споруди й оточення. Наприклад, на природі будівля великого масштабу здаватиметься меншою, ніж серед урбаністичного пейзажу з тісно розташованими житловими будинками. Цей аспект гарно висвітлюють корпуси КНУ на ВДНГ (Рис. 4). На першому фото добре видно, як потужно корпуси виглядають на тлі міського пейзажу - всім своїм стоїчним видом надають студентам віру в майбутнє науки. Проте якщо подивитись під іншим ракурсом, стає зрозуміло, що природа все ж таки не відступає перед наукою. Також у світлі цього аспекту показовий приклад, що наведено на рис. 3, б. Великомасштабність будівлі входу в метро підсилюється при зіставленні з сусіднім фасадом житлової будівлі.

4 аспект – масштаб і типологія.

Наступний аспект – залежність масштабу від призначення будівлі. Житлові будинки, як правило, мають дрібний архітектурний масштаб, а громадські – великий. Житлові будинки мають мілко-чарункову внутрішню побудову, вона закладена у функціональному призначенні будівлі. Ця властивість відбивається в рішенні фасаду, надаючи йому прояви мілкового масштабу, завдяки відносно мілкому членуванню деталей (вікна, балкони). На прикладі двох споруд на площі Льва Толстого (Рис. 3, б), де поруч знаходяться будівля метро та житловий будинок. Варто звернути увагу і на фасад Центра культури і мистецтв НТУУ «КПІ» (Рис. 5, в), де неможливо не помітити вражаючий мурал, що одразу підкреслює яскраво виражений крупний масштаб споруди (художник Аарон Лі Хілл). Так само можна виділити Національний цирк України на площі Перемоги (Рис. 5, а) та Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського (Рис. 5, б), оточені багатопверховими житловими спорудами. Ці великомасштабні будівлі за типологією відносяться до громадських. Проте існують і винятки – на схилах Дніпра розташований житловий комплекс преміум-класу «Diamond Hill», що має крупний масштаб (рис. 6, а). Наступний приклад – безмасштабний «Укрексімбанк» по вул. Антоновича, 127. Архітектор, намагаючись надати будівлі великомасштабність, дещо перейшов кордони масштабу, в наслідок чого архітектура закладу «Укрексімбанку» стала такою, що «випадає» з архітектурного масштабу, тобто не має елементів, співставлення з людиною (Рис. 6, б).

5 аспект – масштаб і стиль

Масштабність залежить і від стилю, до якого належить будівля. Готична та відповідно неоготична архітектура найчастіше мають саме дрібний масштаб,

Рис. 3. 2 аспект.

а – Костел Св. Миколая, вул. Велика Васильківська, 77. Неоготика. Архітектор: Владислав Владиславович Городецький, 1909 р.

б – Дві будівлі на площі Льва Толстого: житловий будинок по вул. Пушкінська (прибутковий будинок Снежко та Хлебнікової, неоросійський стиль, арх. Михайло Арпинов, 1899-1901 рр.), 45/2, та будівля за адресою Велика Васильківська, 22.

Рис. 4. 3 аспект.

Навчальні корпуси КНУ ім. Т. Шевченка по проспекту Академіка Глушкова, арх. В. Є. Ладний, М. П. Буділовський, В. Є. Коломієць, інженер В. Я. Дрізо, 1970-ті рр.

а – на тлі урбаністичного пейзажу

б, в – на фоні природи з іншого ракурсу

Рис. 5. 4 аспекти.

а – Національний Цирк України, площа Перемоги, 2, арх. В. Жуков, 1960 р.

б – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Голосіївський просп., 3, «Київпроект», арх. В. Гопкало, В. Гречина, В. П. Песковський, 1989 р.

в – Центр культури і мистецтв НТУУ "КПІ", пр-т Перемоги, 37, 1993 р.

Рис. 6. 4 аспекти. Винятки у масштабі і типології:

а – житловий комплекс Diamond Hill, що має крупний архітектурний масштаб.

вул. І. Мазепи, 11-Б. Генеральний проектувальник - ТАМ Степанов, автор - ТАМ Мрія

б - Споруда «Укрексімбанку», Антоновича, 127, арх. І. Шпара, 2000 р.

Рис. 7.5 аспект.

а – Будинок Уряду України, вул. Грушевського, 12/2, арх. І. О. Фомін, П. В. Абросімов, 1937 р.

б – Андріївська церква, Андріївський узвіз, 23, арх. Бартоломео Растреллі, 1754 р.

в – будівля Міністерства закордонних справ України, Михайлівська площа, 1, арх. Йосип Лангбард, 1939 р.

Приклади відсутності архітектурного масштабу:

г – Бізнес-центр «IQ», вул. Болсуновська, 13-15, проектне бюро ТАМ А. Пашенько, 2013 р.

г, д – Будівля заводу «Арсенал» за адресою Кловський узвіз, 7.

е – Реконструйований театр на Подолі, арх. Олег Дроздов, 2016 р.

адже одною з головних його рис є високий рівень деталізації (собор св. Миколая, рис. 3, а). Декоративність стилю бароко не залишає йому вибору між масштабами - бароко завжди мілко масштабне. (Андріївська церква, рис. 7, б). Класицизм і прояви класицизму у сталінський період, завдяки виразним, лаконічним прийомам ордерної системи, мають великий архітектурний масштаб, надаючи будівлям цього періоду рис грандіозності. Ці риси яскраво виражені на таких спорудах. Як Кабінет Міністрів України по вул. Грушевського (Рис. 7, а) та МЗС на Михайлівській площі (Рис. 7, в) Сучасні будівлі зазвичай взагалі не мають масштабу. (Рис. 7, г-е, та 6, б)

Архітектурний масштаб, або масштабність – одне з головних і найбільш заплутаних понять в переліку композиційних властивостей і засобів. Визначення цього поняття (масштабності - це сумірність будівлі з фізичними розмірами людини) не дає вичерпного розуміння цього архітектурного явища.

Неоднозначність трактовки архітектурного масштабу полягає в тому, що його необхідно розглядати в декількох аспектах. Таких аспектів більше ніж п'ять, але автор пропонує самі ці, що на його думку є головними.

Список джерел:

1. Основы архитектурной композиции и проектирования. Тиц А.А. и др. Издательское объединение «Вища школа», 1976. 256 с.
2. Лекція проф. С.Б.Зиміної «Архітектурний масштаб, або масштабність». Перший курс, другий семестр. Архітектурний факультет.
3. <http://smartclever.com.ua/ru/landmark/160>
4. <https://www.interestny.kiev.ua/kyiv-kotoryiy-myi-ne-uvideli-gigantskiy/>
5. <http://www.circus.kiev.ua/history>
6. <https://hmarochos.kiev.ua/2015/12/23/monstri-modernizmu-kompleks-universitetu-im-shevchenka-v-golosiyevi/>
7. <http://ckm.kpi.ua/history/>
8. <http://parter.ua/ru/hall/664.html>

Аннотация

В статье рассматриваются аспекты архитектурного масштаба на примере зданий Киева разных времен и стилей

Ключевые слова: человек, масштаб, масштабность, расчленение формы, типология, стиль, окружение.

Annotation

This article describes the aspects of architectural scale on the example of Kyiv buildings of different periods and styles.

Keywords: man, scale, compartmentalization, typology, style, surroundings.

Paziura Anastasia

Five aspects of architectural scale on the example of buildings of Kyiv